

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

THE PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF EXPORT POTENTIAL OF AGRARIAN SECTOR OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROINTEGRATION

Ставська Ю.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
готельно-ресторанної справи та туризму,
Вінницький національний аграрний університет

Статтю присвячено дослідженню експортного потенціалу аграрного сектора України. За останні роки частка сільськогосподарської продукції нашої країни значно зросла на ринку Європи. Це пов'язано з установленням тарифних квот на експорт вітчизняних товарів. Разом із цим обсяг експорту товарів у рамках квот становить лише п'яту частину від усього експорту сільськогосподарської продукції в ЄС. У статті запропоновано заходи щодо реалізації положень Угоди про асоціацію з ЄС.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, угода, конкурентоспроможність, зовнішньоекономічна політика, торговельні відносини, бар'єри.

Статья посвящена исследованию экспортного потенциала аграрного сектора Украины. За последние годы доля сельскохозяйственной продукции нашей страны значительно возросла на рынке Европы. Это связано с установлением тарифных квот на экспорт отечественных товаров. Вместе с тем объем экспорта товаров в рамках квот составляет лишь пятую часть от всего экспорта сельскохозяйственной продукции в ЕС. В статье предложены меры по реализации положений Соглашения об ассоциации с ЕС.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, экспорт, импорт, соглашение, конкурентоспособность, внешнеэкономическая политика, торговые отношения, барьеры.

This article is devoted to the research of the export potential of the agrarian sector of Ukraine. In recent years, the share of agricultural production in our country has increased significantly in the European market. This is due to the establishment of tariff quotas for the export of domestic goods. At the same time, the volume of export of goods within the limits of quotas is only one fifth of all exports of agricultural products to the EU. The article proposes measures to implement the provisions of the Association Agreement with the EU.

Key words: foreign economic activity, export, import, agreement, competitiveness, foreign economic policy, trade relations, barriers.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Агропромислова інтеграція є закономірним процесом розвитку ринкової економіки. Необхідність розвитку та поглиблення інтеграційних зв'язків у сільському господарстві як чинника підвищення ефективності функціонування кожного окремого підприємства, агропромислового комплексу й усієї економічної системи не викликає сумніву [1, с. 256]. У зв'язку із цим ринок Європи сьогодні – ключова мета для вітчизняного сільського господарства. Якби Україні вдалося посилити свої позиції тут, це могло б відкрити нашим аграріям можливість для подальшого розширення і навіть домінування на світовому ринку продовольства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Окремі питання розроблення теорії та практики інтеграційних процесів у світову економіку досліджують вітчизняні вчені: Г.В. Екель, В.М. Геєць, М.І. Пугачов, П.І. Гайдуцький, А.Д. Діброва, Г.М. Заболотний, Г.М. Калетник, В.М. Русан, О. Нестеренко, Т.О. Зінчук, М.Й. Малік, О.О. Мороз, О.В. Шубравська, П.Т. Саблук, О.О. Прутська, В.К. Терещенко. Даній темі присвячено також праці відомих зарубіжних учених, зокрема: У. Ансоффа, М. Бенуа, Л. Блана, М. Бредлі, М. Портера, Д. Рікардо, Р. Оуена та ін. Разом із тим питання розвитку вітчизняного аграрного сектору в умовах євроінтеграції є настільки об'ємним і складним, що потребує подальших наукових досліджень.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження структури зовнішньоекономічної торгівлі країни та розроблення заходів щодо зростання експорту української продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економіка України на 50% залежить від експорту, а майже третина нашого експорту – продукція сільського господарства. Це означає, що добробут українців, економічна стабільність (і, звичайно, валютний курс) зараз багато в чому визначаються тим, скільки кукурудзи, пшениці, соняшникової олії, сиру та інших видів сільськогосподарської продукції наша країна зможе продати іншим державам. Своєю чергою, розвиток експорту буде залежати від того, наскільки вдало ми зможемо торгувати саме з Європою – найбільшим ринком продовольства у світі. Вже кілька років вона закуповує українську сільгосппродукцію майже на 5 млрд. дол. на рік.

Помітним гравцем на ринку сільськогосподарської продукції Європи Україна стала в останні кілька років. Оптимістичним трендом є стабільне зростання в торгівлі обсягів продукції нашого АПК: за 10 років експорт до ЄС збільшився в чотири рази. Показовим є результат 2017 р., коли агросектор експортував продукції на 16,2 млрд. дол., що на 19,7% більше, ніж у попередній період – 13,5 млрд. дол. При цьому імпорт, незважаючи на приріст у 9,7%, набагато нижчий: у 2017 р. до країни ввезли продуктів харчування на 3,8 млрд. дол. Сталося це завдяки активному зростанню виробництва кукурудзи, пшениці і соняшникової олії.

Левову частку Українського експорту в Європу становить зерно. Мовою економіки це означає, що ми поставляємо сировину, яку потім на європейських заводах переробляють на харчову продукцію. Такий варіант привабливий для економіки в короткостроковій перспективі, коли важливий кожен долар прибутку, але погано з погляду довгострокової перспективи, оскільки знижується конкурентоспроможність країни на світовому ринку. Для процвітаючої економіки важливо розвивати поставки переробленої сировини. За останні два роки динаміка потішила саме зростанням експорту продукції переробки за 13 товарам рослинництва, з яких 10 – продукти переробки, зростання стало не просто помітним, а навіть драматичним, оскільки починаючи з 2014 р. торгівля сільськогосподарською продукцією з Росією скоротилася вдвічі. А в перші місяці 2015 р. вона просто зупинилася: обсяги українського експорту до РФ зменшилися на 85%, якщо порівнювати з аналогічним періодом не найбільш удалого минулого року.

Важливий момент: хоча втрата російського ринку частково компенсувалася ростом поставок в ЄС та інші країни світу, є істотна різниця в структурі продукції, яка експортується. Так, велику частку доходів від торгівлі з РФ прино-

сили готові товари: молочні і кондитерські продукти. Левова частка доходів в ЄС припадає на продаж сировини. Саме тому важливою є тенденція зростання продажів харчової продукції.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС (далі – Угода), а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі (ЗВТ) з Європейським Союзом є важливими чинниками розвитку аграрної галузі, оскільки для України відкриваються перспективи поступового освоєння ринку країн ЄС вітчизняними компаніями, підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української продукції АПК, поліпшення стану продовольчої безпеки держави. Тому для України постає завдання вироблення механізмів державної політики щодо підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектору економіки, його адаптації до нових умов, у т. ч. з урахуванням можливих ризиків, які виникатимуть унаслідок лібералізації зовнішньоторговельних відносин з європейськими країнами. В Угоді передбачено, що зону вільної торгівлі сторони поступово створюють протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років, починаючи з дати набрання чинності Угоди. Статтею 29 Угоди передбачено, що кожна сторона зменшує або скасовує ввізне мито на товари, що походять з іншої сторони, відповідно до графіків, встановлених у Додатку I-A до Угоди. При цьому п. 4 цієї статті передбачено, що через п'ять років після набрання Угодою чинності сторони можуть на запит будь-якої сторони провести консультації між собою з метою розгляду прискорення та розширення сфери скасування ввізного мита у торгівлі між ними [10]. У тексті Угоди основним інструментом обмежень у торгівлі сільськогосподарськими товарами є тарифні квоти, у рамках яких забезпечується безмитний доступ товарів на ринок країн ЄС. Слід відзначити, що всі зони вільної торгівлі, створені між ЄС та іншими країнами і групами країн, містять положення, які стосуються сільського господарства. При цьому регулювання Європейським Союзом торгівлі найбільш чутливими сільськогосподарськими товарами, щодо яких захист національних виробників від зростання імпорту вважається пріоритетним завданням під час створення ЗВТ, здійснюється за рахунок [3]: їх виключення з тарифної пропозиції; відкладання зобов'язань щодо зниження тарифів до кінцевого строку перехідного періоду; встановлення тарифних квот; ужиття спеціальних захисних заходів.

Перепоною для повної переорієнтації вітчизняного агросектора на Європу є режим автономних торговельних преференцій, у рамках якого на певні позиції української продукції встановлено квоти – граничні обсяги, що можуть бути поставлені до ЄС без сплати ввізного мита. Під час наступних експортних поставок увізне мито має бути сплачене на загальних підставах.

Євросоюзом скасовано ввізні мита на продукцію походженням з України на 94,7% тарифних ліній щодо промислових товарів (виняток становила переважно продукція хімічної та пов'язаної з нею галузей промисловості) та на 83,4% тарифних ліній щодо сільськогосподарської продукції. А для 15,9% тарифних ліній продукції агропромислового сектору було запроваджено безмитні тарифні квоти на рівні конкретно визначеного річного обсягу експорту.

Експорт товарів у рамках квот становить лише п'яту частину від усього експорту сільськогосподарської продукції в ЄС. Найбільші квоти виділені на пшеницю і кукурудзу, обсяги інших порівняно із зерновими несуттєві, тому навіть якби українські аграрії скористалися всіма виділеними для України квотами, частка торгівлі від цього збільшилася б не сильно. Основні експортні доходи ми отримуємо, продаючи в ЄС товари, як і раніше оподатковувані митами.

За деякими групами товарів українським експортерам удалося переорієнтуватися на ринок ЄС досить швидко (рис. 1). Дана тенденція є позитивною, враховуючи, що в найближчому майбутньому нам доведеться нарощувати експорт в інші країни, щоб компенсувати втрату російського простору, а також забезпечити прийнятний рівень диверсифікації ринків збуту. Так, у перший рік підписання Угоди були повністю вибрані квоти на оброблені помідори, виноградний і яблучний соки, мед і зернові. Наступного року більшість з них вибрали достроково. Основними чинниками, які сприяли цьому, став відносно невеликий розмір квот на дані групи товарів.

Подібне інтенсивне виконання квот за низкою позицій говорить про те, що в майбутньому існує перспектива їх збільшення. Тим більше що в рамках зони вільної торгівлі з країнами-партнерами це є нормальною практикою для Європейського Союзу. Наприклад, відомі випадки підвищення квот на сільгосппродукцію для Марокко (помідори) і Молдови (пшениця, кукурудза, ячмінь).

Серед переліку незаповнених квот: баранина, цукрові сиропи, солод, пшенична клейковина, крохмаль, висівки, гриби, цукрова кукурудза, часник.

Серед основних причин невикористання наданих квот виробниками варто виділити такі.

Основною причиною невикористання вітчизняними експортерами сільськогосподарської продукції безмитних тарифних квот повною мірою стала наявність значних нетарифних торговельних бар'єрів на шляху до європейського ринку. Передусім це стосується санітарних і фітосанітарних заходів, які визначають вимоги до якості й безпечності продовольства, тому для виробників багатьох видів агропродовольчої продукції проблема щодо використання квот полягає саме у неспроможності виконати вимоги до якості та безпечності продукції для отримання дозволів і сертифікатів на експорт в Європейський Союз.

Дозвіл на експорт від ветеринарних та інших відповідних служб ЄС уже отримали тільки вітчизняні виробники м'яса птиці (насамперед курятини) та яєчного порошку, тоді як виробники баранини, свинини, молочних продуктів, м'яса великої рогатої худоби аж дотепер не завершили процедур сертифікації своїх виробництв для експорту в ЄС.

Загалом про масштаб проблеми, що полягає у низькій якості вітчизняного продовольчого експорту, свідчать офіційні дані Держспоживстандарту, відповідно до яких в Україні знімається з реалізації більше 50% перевіреної м'ясної, рибної та плодоовочевої продукції, майже кожна друга тонна перевірених хлібобулочних, макаронних та кондитерських виробів, борошна круп, цукру, масложирової продукції, чаю та кави, безалкогольних напоїв і мінеральних вод і курячих яєць, більше третини перевірених молочних продуктів, соків та соковмісних напоїв, продуктів дитячого харчування, близько 30% тютюнових виробів і алкогольних напоїв.

Що стосується вирішення даної проблеми на загальнодержавному рівні в рамках виконання

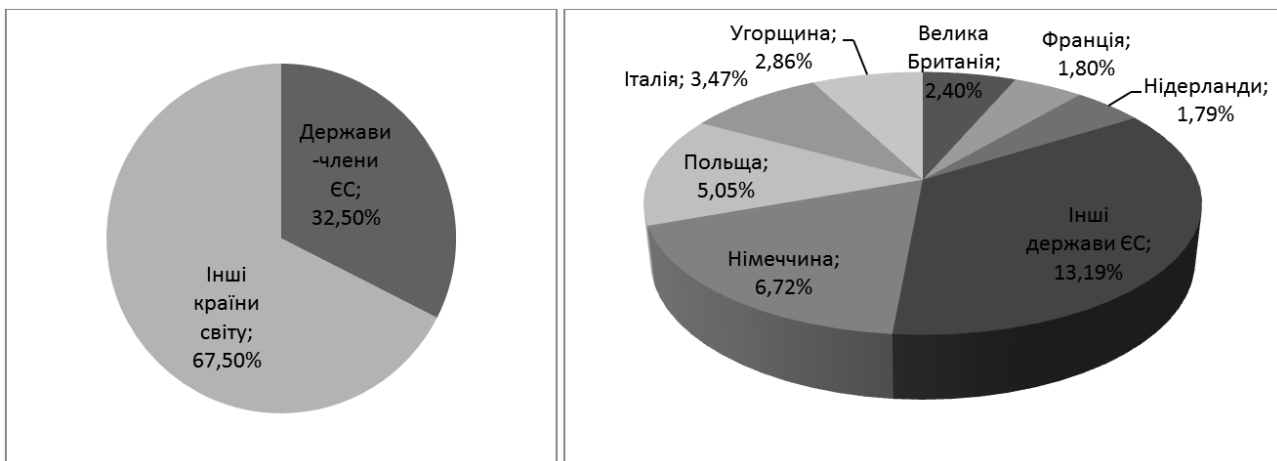

Рис. 1. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами та послугами України, 2017 р.

положень Угоди про асоціацію, то процес гармонізації вітчизняних стандартів якості з європейськими завершився лише у лютому 2015 р. з прийняттям Закону «Про технічні регламенти і оцінку відповідності», який набув чинності тільки у лютому 2016 р. До тих пір було відведено час для прийняття понад 3 тис. технічних регламентів, які відповідають європейським, адже станом на тепер їх затверджено лише близько 800 [4, с. 95].

Нерідко ціна, яка сформувалася на європейському ринку, не покриває логістичні витрати українських експортерів. Наприклад, доставка свіжих продуктів, які повинні зберігатися при контрольованій температурі від +2 до +6°C, вимагає дотримання особливих умов уздовж усього ланцюга поставок. У цій галузі не можна дозволити собі використання «напівзаходів» або заниження стандартів обслуговування, транспортування і зберігання товарів. Невиконання вимоги щодо температури, як правило, означає зниження вартості продукції, скорочення її життєвого циклу.

Недостатнє внутрішнє виробництво по деяких товарах, на які передбачені квоти, а саме: крохмаль, цукрові сиропи, часник, гриби. Наприклад, Україна експортувала 25 т грибів переважно до країн СНД.

Експорт в інші країни таких видів продукції, як ячмінь, цигарки, висівки, переважає над поставками до Європейського Союзу. Для висівок основними напрямками експорту є Туреччина та Єгипет.

Низький попит в ЄС на деякі товари українського виробництва, що знову пов'язано з питанням конкурентоспроможності. Це передусім стосується м'яса птиці (тушки бройлерів), крохмалю, етанолу (рис. 2, 3).

За підсумком вищенаведених даних можна констатувати, що в 2015 р. загальний експорт товарів знизився на 23,5%, а в 2016 р. – на 35,1%.

Україна повністю вичерпала річні квоти на 2017 р. на безмитний експорт до країн Європейського Союзу за дев'ятьма групами товарів.

Отже, по зернових, кукурудзі та ячменю (традиційна для нас експортна сировина) квоти було вибрано досить швидко, а по деяких позиціях – перевищено в десятки разів. Наприкінці минулого року було підвищено квоти на експорт низки українських товарів. Зокрема, на кукурудзу на 650 тис. т, пшеницю – на 100 тис. т, ячмінь – на 350 тис. т, крупу й оброблене зерно – на 7,8 тис. т, овес – на 4 тис. т, мед – на 3 тис. т, виноградний сік – на 500 т, оброблені томати – на 5 тис. т. Отже, розмір квоти безмитного експорту до ЄС у 2017 р. на яблучний та виноградний соки становив 12 тис. т, круп та борошна – 6,6 тис. т, цукру – 20,07 тис. т, а кукурудзи – 450 тис. т (на 50 тис. т більше, ніж у 2016 р.). Як уже зазначалося, по низці видів продукції квоти не використовувалися взагалі. Це передусім стосується м'ясної (яловичина, свинина, баранина) та молочної (молоко, згущене молоко, вершки, йогурти, вершкове масло, молочні пасти та ін.) продукції. Водночас квоти на мед і кукурудзу, виділені на 2017 р., були вичерпані повністю.

Переважно це ті, які виділяються за принципом ліцензування. Квоти були вибрані в повному обсязі з двох основних причин: по-перше, сьогодні в Україні недостатньо сертифікованих підприємств, здатних забезпечити виконання обсягів експорту за квотами; по-друге, продукція українських виробників здебільшого не відповідає санітарним і фітосанітарним нормам, а також стандартам якості, що пред'являються до даних товарів в ЄС.

Україна має квоту на постачання в ЄС 16 тис. т м'яса птиці, при цьому ЄС має квоту на поставку в Україну 8 тис. т м'яса птиці. У рамках квоти мита не утримуються. Якщо продук-

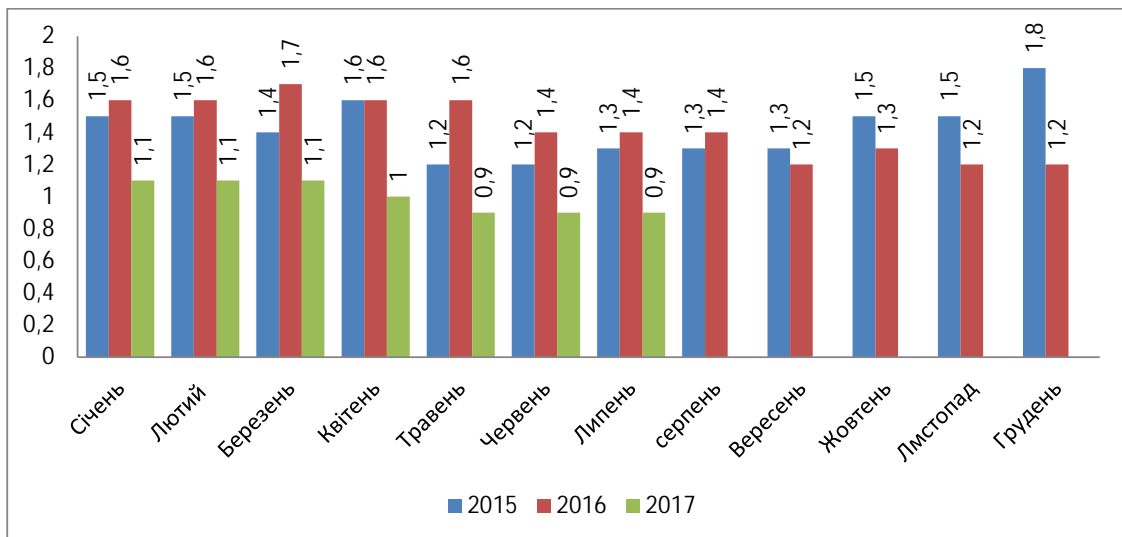

Рис. 2. Місячні обсяги експорту української продукції до ЄС протягом 2015–2017 рр., млрд. дол. США

Рис. 3. Динаміка експорту до ЄС за товарними групами протягом 2015–2017 рр.

Джерело: розраховано на основі даних Державної служби статистики України та Державної фіскальної служби України

цію поставляють понад квоти, то треба платити мито від 30 до 100 євро за 100 кг м'яса птиці. За 2017 р. Україна вибрала всю квоту на поставку м'яса птиці в ЄС, але понад квоти поставила в ЄС ще більше 50 тис. т м'яса птиці. Водночас з ЄС в Україну було поставлено м'яса птиці близько 11 тис. т. І найголовніше те, що всього за 2017 р. Україна поставила на експорт близько 280 тис. т м'яса птиці. Тому хоча квоти це добре, але вони мало впливають на експорт.

Повна відсутність експорту по інших квотах зумовлена такими чинниками, як: невідповідність державної системи контролю якості продуктів санітарним і фітосанітарним нормам ЄС; низька якість виробленої продукції; нерозуміння українськими експортерами особливостей цільових ринків; непоінформованість про можливість експорту і невміння ними користуватися; відсутність державних програм та інституцій із розвитку сільськогосподарського експорту.

Ще одна перешкода для заповнення квот – перевищення пропозиції над попитом усередині ЄС. Наприклад, у 2017 р. квота на ячмінь була практично не використана. Причина – відмінний урожай ячменю в Європі, який становив 59,7 млн. т за обсягу річного споживання на рівні 53 млн. т. Ціни впали так, що українським аграріям довелося шукати для ячменю інші ринки збуту.

Ще одна важлива причина невикористання квот – недостатній обсяг виробництва в Україні. Приміром, у 2017 р. взагалі не експортувалася свинина. Однак ця квота і не могла бути використана, оскільки Україна досі не отримала схвалення Єврокомісії на експорт продукції свинарства. Хоча навіть якщо воно буде отримано, величезний внутрішній дефіцит буде стримувати зовнішню торгівлю цим товаром.

Така ж ситуація з бараниною і часником. Україна отримала невеликі квоти на експорт цих

товарів, проте ми споживаємо в 10 разів більше часнику, ніж виробляємо. Дефіцит покривається переважно закупівлями в Китаї. Відповідно, продавати в ЄС нам просто нічого. Виробництво баранини в Україні покриває тільки 17% від внутрішнього попиту.

Важливі не тільки квоти, важливий доступ на ринок ЄС.

Торгівля й економічні взаємини з ЄС будуть не тільки на успішності виконання Україною зобов'язань за квотами. Незначний обсяг їх використання скоріше говорить про те, що ми не виконуємо низку обов'язкових вимог європейського ринку. Українські виробники повинні підвищити якість і безпеку своєї продукції. Своєю чергою, щоб підлаштуватися під вимоги ЄС, українським аграріям необхідні відповідні законодавчі і фінансово-економічні умови. Таким чином, ЗВТ – це інструмент стимулювання проведення реформ і поліпшення якості продукції, а квоти – лише один з індикаторів їх успішності. Тільки від українського уряду і бізнесу залежить, чи будуть вони збільшуватися.

Отже, доступ на ринок Європи забезпечить підвищення якості української продукції й на внутрішньому ринку.

У Європейського Союзу є жорстка політика захисту своїх сільськогосподарських виробників. Її характер зумовлений необхідністю забезпечення продовольчої безпеки, цінової стабільності, доходів фермерів, розвитком аграрних технологій, а також низкою інших чинників.

Але ще більш жорстка політика щодо якості та безпеки продукції. Щоб товар українських аграріїв потрапив на полиці європейських супермаркетів, він повинен відповідати високим стандартам якості.

Виконання цих вимог дає масу супутніх переваг. Відповідаючи їм, українські виробники

зможуть отримати доступ і до ринків багатьох інших країн. Наявність європейських сертифікатів якості та безпеки продукції значно спрощує вихід на ринки Азії, латиноамериканських, африканських та інших держав.

Тут ми повертаємося до продукції з більшою доданою вартістю – з переробленої сировини. Зверніть увагу: в 2017 р. саме на неї припадає найбільший відсоток невиконаних квот.

Раніше Україну називали хлібним кошиком Європи. З погляду економічної стратегії зараз слід сфокусуватися на тому, щоб перетворити український АПК у продуктивний кошик, тобто збільшити експорт продукції з більшою доданою вартістю. І його зростання останнім часом – дуже оптимістичний крок у даній стратегії.

До того ж квоти по харчовій продукції – це, перш за все, додаткові можливості для малого та середнього агробізнесу. У списку квот присутні ячмінь, пшениця, кукурудза та інші сільськогосподарські продукти, які в Україні виробляють і експортують великі агрохолдинги. Однак у цьому ж списку є такі позиції, як часник, гриби, баранина, які не виробляються в промислових масштабах. Їх розмір невеликий: 500 т – на часник, 500 т – на гриби і 500 т – на баранину. Великі агрохолдинги не зацікавлені в малих обсягах і не будуть інвестувати в таку продукцію. Проте для малих і середніх фермерських господарств це відкриває перспективну нішу.

Послідовні кроки української сторони щодо реалізації положень Угоди про асоціацію з ЄС у разі його підписання дадуть змогу сформувати позитивний портрет України у інвесторів, що забезпечить приплив інвестицій у вітчизняну економіку, зокрема у сільськогосподарський сектор як галузь, яка має великий потенціал зростання.

Якщо ми будемо чітко слідувати плану заходів: адаптації нашого законодавства, зменшенню навантаження на бізнес, певних реформ у податковому законодавстві, звичайно, інвестор буде зацікавлений, ураховуючи потенціал нашої країни, відкривати тут виробництво, інвестувати в Україну, особливо в аграрний сектор.

Для мінімізації ризиків і використання можливостей для агропромислового комплексу внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом необхідно реалізувати низку заходів державної аграрної політики, що не суперечитимуть принципам державної підтримки та регулювання аграрного ринку, передбачених Угодою, які забезпечать умови для підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції АПК. Зусилля слід сконцентрувати на:

– прискоренні процесу впровадження європейських та міжнародних стандартів безпеки та якості продуктів харчування (НАССР, ISO, EN, Кодексу Аліментаріус) у сфері агропромислового виробництва;

– розробленні системи моніторингу зовнішньоторговельних операцій із країнами ЄС

як механізму оперативного реагування на кон'юнктурні зміни аграрного ринку;

– сприянні розвитку дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва, у т. ч. правовій регламентації діяльності особистих селянських господарств населення та розробленні механізму їх трансформування у фермерські господарства, що дасть змогу забезпечити інтеграцію особистих господарств населення у ринкові механізми функціонування аграрного сектору;

– заохоченні кооперативного руху на селі, спрямованого на спільне ведення господарської діяльності окремими суб'єктами господарювання, що дасть змогу зменшити витрати на виробництво і реалізацію сільськогосподарської продукції.

Для цього необхідно здійснити такі першочергові заходи:

1. Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства України: активізувати роботу з міжнародними донорськими організаціями (ЄБПР, USAID, Світовим банком тощо) щодо розроблення та реалізації проектів технічної допомоги для гармонізації національної системи технічного регулювання та стандартів в агропромисловому виробництві до європейських та міжнародних норм (НАССР, ISO, EN, Кодекс Аліментаріус); ініціювати розроблення з подальшим розміщенням на офіційному веб-сайті Мінагрополітики рекомендацій щодо впровадження сільгоспвиробниками та переробними підприємствами необхідних змін у господарській та виробничій діяльності, які призведуть до підтвердження їх продукції та виробничих процесів європейським та міжнародним нормам якості та безпечності; забезпечити проходження у ВР України до їх прийняття проектів законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо безпечності харчових продуктів» № 3102 від 20.08.2013, «Про державний контроль у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів і кормів, благополуччя тварин» № 4986 від 02.06.2014, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо ідентифікації та реєстрації тварин» № 4987-1 від 16.06.2014, «Про побічні продукти тваринного походження, що не призначені для споживання людиною» № 3357 від 04.10.2013.

2. Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України постійно здійснювати моніторинг зовнішньоторговельних операцій між Україною та ЄС, щоб у разі перевищення вітчизняними компаніями пропозиції щодо експортних поставок продукції понад встановлені Угодою квоти виступити ініціатором проведення консультацій з ЄС із приводу перегляду обсягів квот, а також ставок ввізних мит.

3. Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства України, Державній

службі України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва забезпечити особистим селянським господарствам, які виявили бажання здійснити трансформацію у фермерське господарство сімейного типу, можливість реєстрації такого господарства за принципом «єдиного вікна».

4. Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства, Міністерству фінансів України внести зміни до податкового законодавства України в частині звільнення фермерських господарств від сплати податків (за винятком земельного податку і збору на обов'язкове державне пенсійне страхування), якщо їхній річний дохід не перевищує суму, еквівалентну 100 тис. євро, визначену за середньорічним курсом НБУ.

5. Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства України за підтримки дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва стимулювати нарощування якісних показників виробництва замість кількісних. Для цього переорієнтувати фінансову допомогу у вигляді дотації господарствам населення за утримання та збереження молодняка великої рогатої худоби на збільшення видатків за бюджетним напрямом «Надання кредитів фермерським господарствам» [2].

6. Міністерству аграрної політики та продовольства України сприяти відродженню кооперативного руху на селі шляхом підвищення рівня обізнаності голів сільських та селищних рад, сільського населення в питаннях організації та діяльності сільськогосподарських кооперативів, реалізації заходів державної підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації, що дасть змогу зменшити витрати окремих виробників та фермерів на запровадження європейських та міжнародних стандартів безпеки та якості сільськогосподарської продукції [5].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. З урахуванням наявних проблем видається

доцільною реалізація заходів за такими основними напрямками, як: гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно зі стандартами ЄС; налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку; посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції; налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами.

Для підвищення конкурентоспроможності АПК необхідно вирішувати такі завдання:

- забезпечення сільськогосподарських товаровиробників сучасною технікою;
- створення новітніх технологій вирощування та підвищення врожайності сільськогосподарських культур, забезпечення приросту поголів'я худоби;
- фінансування сільськогосподарського виробництва та забезпечення фінансової підтримки виробників насінневого матеріалу, науково-дослідних установ, сортовипробувальних станцій;
- підготовка висококваліфікованих кадрів для села;
- вдосконалення цінової політики;
- врахування специфіки виробництва сільськогосподарської продукції у регіонах.

Серед перспективних напрямів процесу адаптації аграрного сектору до вимог європейської аграрної моделі також можна виділити подальше вдосконалення цільових програм державної підтримки сільського господарства. Використання двох основних векторів державної політики підтримки: внутрішнього, пов'язаного з удосконаленням форм прямої та непрямої державної підтримки, і зовнішнього, зорієнтованого на перехід до єдиних норм і правил торговельно-економічних відносин у рамках членства України в СОТ, повинно забезпечити цілеспрямоване надходження пілг безпосередньо до товаровиробників, гарантуючи їм доступний та прозорий доступ до бюджетних коштів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Екель Г.В. Організаційно-економічний механізм інтеграції підприємств Агропромислового комплексу до світового ринку. Збірник наукових праць ВНАУ. Серія «Економіка». 2012. № 9(1). С. 256–264.
2. Зінчук Т.О. Євроінтеграційна перспектива аграрного сектора економіки України: теорія, методологія, практика: дис. ... д-ра ек. наук: 08.00.03. К., 2009. URL: <http://www.dlib.com.ua>.
3. Можливості і застереження щодо наслідків введення в дію положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною: наук. доп. / за ред. акад. НАН України В.М. Геєця, чл.-кор. НААНУ Т.О. Осташко, д-ра екон. наук В.О. Точиліна; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув». К., 2013. 98 с.
4. Нестеренко О. Агропродовольчий експорт з України до країн ЄС в умовах дії автономного преференційного торговельного режиму. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2015. № 3. С. 95–100.
5. Русан В.М. Оцінка перспектив та можливостей для агропромислового комплексу України внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Аналітична доповідь. К.: НІСД, 2014. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1633>.
6. Перспективи розвитку вітчизняного аграрного сектору у зв'язку з підписанням Україною економічної частини Угоди про асоціацію з Європейським Союзом / М.І. Пугачов, Ю.О. Лупенко, В.І. Власов та ін.; за ред. Ю.О. Лупенка, М.І. Пугачова. К.: ННЦ ІАЕ, 2014. 44 с.
7. Пугачов М.І., Мельник А.О. Інтеграційні альтернативи для АПК України в умовах світової економічної кризи. Економіка АПК. 2014. № 4. С. 28–32.

8. Діброва А.Д., Одосій О.В. Перспективи поглибленої вільної торгівлі між ЄС та Україною для агропродовольчого ринку. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». 2013. Вип. 181. С. 122–134.
9. Товарна структура зовнішньої торгівлі України (щомісячна інформація) // Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Угода про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами / Комітет з питань європейської інтеграції Верховної Ради України. URL: <http://comeuroint.rada.gov.ua/>.
11. Шубравська О.В., Прокопенко К.О. Інтеграційні перспективи України: переваги і ризики для аграрного сектору. Економіка України. 2014. № 1. С. 63–73.